

तथा ज्योतिषस्याङ्गानि नानाविधानि तत्र प्राधान्यात्
लिपिधानि यथोक्तं वराहसंहितायाम् । “ज्योतिःशास्त्र-
मनेकभेदवर्षयं स्कन्धतयाधितम् तत्कात्स्न्योप-
नयस्य नाम जनिभिः सङ्कीर्त्यते संहिता । स्कन्धे-
ऽस्मिन् गणितेन या पृथगतिस्तन्वाभिधानन्वसौ होराव्यो-
ऽङ्गानिश्चयश्च कथितः स्कन्धस्तुतीयोऽपरः” इति ।

नरपतिजयचर्यायान्तु पञ्चिधान्याङ्गानि समासेनोक्ता
तेषां विस्तारो दर्शितो यथा

“स्वरचक्राणि चक्राणि भूवलानि बलानि च । ज्योतिषं
शङ्खनक्षत्रपञ्चान्यत्र वचस्पृहम् ॥ यामलेषु च सर्वेषु यान्यु-
क्तानि खरोदये । विंशतिःस्वरचक्राणि तन्नामानि वदा-
मग्रहम् । मातावर्षो अहोजीवो राशिर्यं पिण्डयोगकौ ।
द्वादशान्दोषयुक्तं वर्षायनतुं भासकम् ॥ पञ्चाङ्गं नाडिकं
चक्रान्तिथ्यारण्ययोगकम् । तत्कावेन्दुफलङ्गावस्वरन्देहो-
ज्ज्वलन्तथा ॥ (इति स्वरचक्रनामानि) । भूवल्लेषु शास्त्रेषु
मया ज्ञातानि यानि च चतुरशीतिचक्राणि तेषां
नामानि वचस्पृहम् ॥ एकाशीतिपदचक्रं शतपदं नवा-
शकम् । अत्र चिंहासनं चक्रं कूर्मपञ्चविधात्मकम् ॥
भूदेशं नगरं क्षत्रं गृहकूर्मं च पञ्चकम् । पद्मचक्रं फणी
शाख्यं राक्षकालानलान्धवा ॥ सूर्यकालानलं चक्रं चन्द्र-
कालानलन्तथा । घोरकालानलं प्रोक्तं गूढकालानलं
बलम् ॥ राशिसूर्यसमायोगे चक्रं कालानलं सतम् ।
संघट्टकं सप्त त्र्यं सप्त कालानलानि च ॥ तिथिवारच-
क्राण्यं लिधा चैव कुलाकुलम् । कुम्भचक्रं द्विधा प्रोक्तं राशि-
नक्षत्रसम्भवम् ॥ प्रसारचक्रवेधाख्यैः प्रभेदैस्तु चरन्दिधा ।
भूचरं खेचरं, दान्यं नाडीचक्रं लिधा सतम् ॥ कालचक्रं
फणिद्वयं सूर्याख्यं चन्द्रजन्तथा । कविचक्रं द्विधा प्रोक्तं
स्थानस्थायी क्षुद्रपूर्वकम् ॥ खलकाख्यं द्विधा चैव क्षतिकास्थान
भादिकम् । कोटचक्राष्टकं प्रोक्तञ्चतुरादिभेदतः ॥
गजमन्त्रं रथं व्यूहं कुलं खड्गं क्षुरीम्बुतः । सौरिं सेवां
नरखिन्धम्भक्तिकार्गायष्टिकम् ॥ सप्तरेशोद्भवचक्रं पञ्च-
रेखेन्दुभास्वरम् । त्रिविधं मातृकाचक्रं विजयं ध्येनतो-
रणम् ॥ अङ्गिलाङ्गुलीजोप्रिवर्षाख्यं सप्तनाडिकम् ।
चक्रं सांवत्सरञ्चैव स्थानचक्रं तथैव च ॥ एतानि सर्व-
चक्राणि ज्ञात्वा युजं समाचरेत् । जयेदिह न सन्देहो
शक्रतुल्येऽपि भूमिजि ॥ (इति चक्रनामानि) । खरोदयेच
चक्रैश्च शत्रुर्यत्नं समोऽधिकः । तत्र युजे बलं त्र्यं भूवलैर्विज-
याधिनम् ॥ तेषां नामान्यङ्गं वक्ष्ये स्थातानां अङ्गयामले

चतुरशीतिसंख्यानां यद्वलेन जयी रणे ॥ उड्डी जालन्वरी
पूर्या कामकीलैकवीरका । शिलिन्ध्री च महासारी जेव-
पाली च वंशजा ॥ रुद्रकालानला काली कालरेखा
निरामया । जयलक्ष्मीर्मेहालक्ष्मीर्जया विजयभैरवी ॥
बाली योगेश्वरी चण्डी जामुबन्धककर्त्री । शार्ङ्गली
सिंहली तन्वी महासाया महेश्वरी ॥ देवकोटी शिवा शक्ती
धूम्रवाणा वराटिका । त्रिसुण्डा मत्स्यरी धर्माऽन्तटाष्टा-
ऽजया जया ॥ दुर्मती प्रवरा गौरी काली नरहरी बला ।
खेचरी भूचरी गुह्या द्वादशी विष्टकेभला ॥ त्रैलोक्य-
विजया शैरी कराली वड्वापरा । रौद्री च शिशुमातङ्गी
अभेद्या दहनी मता ॥ बल्लबला वर्गभूमी कपाली चानिला-
नला । चन्द्रार्कबिम्बभूमी च पद्मभूराशिलगगा ॥ राक्ष-
कावा नलीभूमी स्वरभूमिर्द्विधा मता । रुद्रस्त्रिमासिकश्चैव
राहुचाष्टविधस्तथा ॥ चन्द्रः सप्तविधः सूर्यश्चतुर्धा योगिनी
त्रिधा । कालबलान्धभेदश्च तिथिनक्षत्रवारजम् ॥
इमानि भूवलान्यत्र ज्ञात्वा यः प्रविशेद्वये । अरयस्तस्य
नश्यन्ति भेषा वातहता यथा ॥ (इति भूवलानि) । शत्रोः
समाधिके नामि स्वरचक्रं च भूवलैः । स्थानसेनाधिके शत्रौ-
बलविज्ञानसंयुते ॥ अभङ्गे चाप्यभेदे च दुःसाध्ये दुर्जये-
रिपौ । जयोपायमङ्गं वक्ष्ये सन्वयन्वादिनं बलम् ॥
रणाभिषेचनं दीक्षा रणाचारं रणकङ्कणम् । वीरपट्टं रणपट्टं
जयपट्टं वस्त्रम् ॥ मेखलाकवचं न्यासं सुद्वारकां च कङ्क-
णम् । औषधनिलकं घण्टाशुटिकां च कपर्दिकाम् ॥
योगेघटितशस्त्राणि शस्त्ररक्षाय मोहनम् । शस्त्रलेपांश्च
विविधान् वाणानाम्बिम्बवस्त्रम् ॥ शम्भलङ्गाहलखट्वां
सुरजम्भकाधारणम् । भारणं मोहनं क्षमविधेभोजाटनं
वशम् ॥ पताकापिच्छकं यन्त्रात्परविद्याविनाशम् । शान्तिकं
निजसैन्यस्य सर्वोपद्रवनाशनम् ॥ बलान्येतानि योजात्वा
संध्यामं कुरुते नृपः । असाध्यस्तस्य नैवास्ति शत्रुःको पि
महीतले ॥ (बलावलनामानि) । गणितं व्यवहारश्च होरा-
ज्ञानं परिस्फुटम् । त्रिस्त्रयं ज्योतिषं वक्ष्ये जयचर्यां
खरोदये ॥ खेचरानयनं सप्त पञ्चाङ्गं तिथिसाधनम् ।
उदयास्तमनचक्रक्रान्तिं वक्ष्ये यथासति ॥ नतोन्मत्तप्रमाणञ्च-
भावसन्धिप्रसाधनम् । पञ्चाङ्गां षड्बलं वक्ष्ये राशिभावबला-
न्वितम् ॥ राशिसंज्ञाप्रभेदश्च खेचराणां तथैव च । नृणां
जन्मफलं वक्ष्ये ऋक्षराशिशलग्नजम् ॥ फलचक्रादिकयोगानां
पञ्चाङ्गां खोजनीचकम् । आयुर्दायं दशाश्चैव तासा-
ङ्गालप्रवेशनम् ॥ तत्कालान् पञ्चान् सप्तान्दशान्दृश्योः